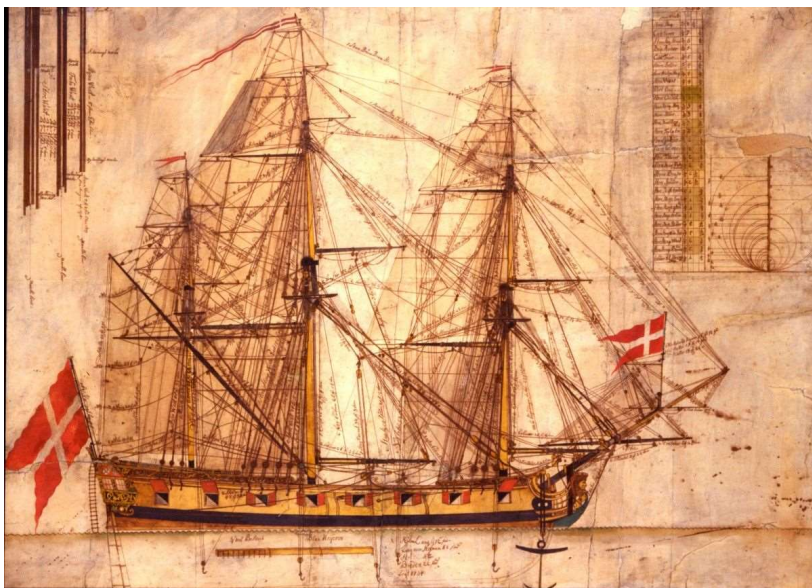

‘Flåden’: Ind under huden på et stykke danmarkshistorie

Publiceret 09/04/2021 i [Kultur/Historie](#) af [Rasmus Friis Effersøe](#)
Print

BØGER // ANMELDELSE – Jakob Seerups bog *Flåden* bringer dig ind i 1700-tallets hektiske liv under både forberedelsen og gennemførelsen af et togt med den danske orlogsflåde. Den har fascinerende skildringer fra den unge søkadet Peter Schønnings dagbøger. Men bogens forsøg på at perspektivere til nutidens møde mellem Vesten og den islamiske verden virker en smule forceret.

I serien ”100 Danmarkshistorier” fra Aarhus Universitetsforlag er man nået til 43. bind i den række, der over 8 år udkommer med et månedligt bind à 100 sider. Og med Jakob Seerup – nuværende museumsinspektør på Bornholms Museum og tidligere mangeårig inspektør på Orlogsmuseet i København – som forfatter, er man i gode hænder. Seerup har skrevet ph.d. om 1700-tallets danske flådehistorie, og denne er også fokus i bogen.

Det handler om enevældens København og den fuldstændig dominerende rolle, søfarten og flåden havde beskæftigelsesmæssigt og kulturelt. Den danske flåde var verdens femte eller sjette største og flådeværftet på Holmen landets største arbejdsplads. Der var stor

festivitas, når et nyt skib stod færdigbygget, og mange maritime udtryk er gået over i nutidens hverdagssprog, hvad enten det gælder ”at få en opsang”, ”at noget er på bedding” eller ”at noget løber af stablen”.

Bogens fokus er derfor også kærkomment, da vi simpelthen kommer ind under huden på flådens kultur

Seerup nævner, hvordan forskningen om flåden i mange år var karakteriseret af en patriotisk dyrkelse af de store søhelte og søslag. Christian den 4. på Kolberger Heide, Niels Juel i Skånske Krig og Tordenskjold i Store Nordiske Krig. Faren ved denne traditionelle form for historie er, at det enkelte menneske bliver glemt, og soldaterne derfor blot bliver numre i rækken af døde og sårede i de enkelte slag. Bogens fokus er derfor også kærkomment, da vi simpelthen kommer ind under huden på flådens kultur.

Vi kommer med på rejsen

Den 22. april 1752 gik den 20-årige søkadet Peter Schiønning om bord på flagskibet Christiansborg. Peter Schiønning førte dagbog, og alle hans breve og dokumenter er bevaret i Det Kongelige Biblioteks håndskriftsamling. Derfor er de titusindvis af efterladte sider en af de vigtigste kilder til flådens liv i 1700-tallet. Og sammen med oplysninger fra mere officielle dokumenter får Seerup bokset en medrivende fortælling sammen. Vi følger Schiønning på det over et år lange togt, som bliver brugt som ramme for en bredere fortælling om skikke og vaner i flåden, men også for den bredere politiske historie og datidens magtforhold mellem for eksempel den britiske og danske flåde.

I 1700-tallet har den danske enevælde ambitioner om at udbrede sin handel til flere dele af verden. Der er handel i østen og trekanthandelen mellem Danmark, Vestafrika og Vestindien. Der er også ambitioner om at få foden indenfor i Nordafrika, hvor man har planer om at oprette en handelsstation ved Safi i

Marokko. En dansk delegation ankommer i 1751, men forhandlingerne går galt, og delegationen bliver taget til fange med krav om store løsesummer. I forvejen er der vanskeligheder ved at besejle de nordafrikanske farvande. De nordafrikanske stater udfører organiseret pirateri, som Danmark kun finder en løsning på at undgå ved i 1746 at indgå en traktat om årlig levering af et gaveskibs indhold af kanoner, krudt, kugler og våben mod at undgå udplyndring.

Vi følger Schiønning på det over et år lange togt, som bliver brugt som ramme for en bredere fortælling om skikke og vaner i flåden

Ekspeditionen i 1752-53 har både til formål at aflevere ”gaverne” og få løskøbt fangerne. Men vi kommer med på hele turen med ophold i både Portsmouth, Lissabon og Cadiz. Opholdet i Portsmouth skyldes alvorlige omstændigheder, da ekspeditionens kaptajn lider af så slem brystsyege og diarré, at han med Seerups ord ”hoster og skider sig ihjel”.

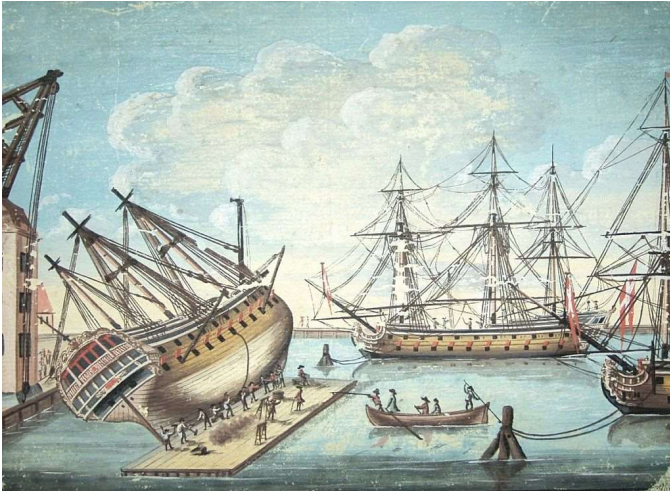
Portsmouths bedste læge bliver tilkaldt, men kan ikke stille noget op og kaptajnen får en standsmæssig begravelse for fuld musik. Mandskabet er dog umiddelbart ikke tynget af sorg over tabet af den ikke videre vellidte kaptajn. I stedet udnyttes muligheden for et par dages sightseeing, og vi kommer både med Schiønning en tur på byens horehuse og kommer ud at ro med engelske bådsmænd, der som krigsinvalidere i den noget mere krigsvante engelske flåde har fået en nemmere tjans i den engelske flådehavn.

Farer og pludselig død

I modsætning til kaptajnen fik jævne besætningsmedlemmer en mere ydmyg begravelse i en verden, hvor døden altid var nærværende. Schiønning beretter om bøsseskytten Morten Zachariasen, der dør af en febersygdom mellem Cadiz og Marokko. Zachariasen bliver kun en time efter dødens indtræden indsyet i sin hængekøje, som samtidig bliver fyldt med stenkul. På den måde var man sikker på, at liget sank til bunds, når det efter en kortere ceremoni blev rutsjet udover et bræt på skibets styrbordsside. Udover tropesygdomme var druknedøden helt normal. Det er først langt senere, at det er blevet almindeligt at lære at svømme, og ikke bare på åbent hav, men også i stille vand og i havnene var ulykker almindelige. I Cadiz drukner skibets regnskabsfører, da han ved et uheld falder over bord.

Denne begivenhed står i modsætning til de sanseindtryk, Schiønning ellers har gjort sig tidligere samme dag. Her har han set på citron- og appelsintræer og bemærket, hvordan alt er friskt og lækkert i forhold til de eksemplarer hjemmefra, der har været undervejs med skib over en længere periode. Han tager til tyrefægtning og oplever, hvordan 10 vilde tyre bliver ofret til Sankt Antonius’ ære, hvad en god protestant som Schiønning naturligvis må rynke på næsen af. Han vandrer omkring på Alamedaen, byens fornemme hovedstrøg, og køber luksuriøst ”snevand” indeholdende is og sne fra bjergene til nedkøling på de varme sommeraftener.

Det er i disse passager, bogen er bedst. Vi oplever, hvordan man både levede livet og lod sig påvirke af indtryk og sanseoplevelser, men også var udsat for farer og pludselig død, som var en almindeligt accepteret del af tilværelsen, og som det i dag er vanskeligt at forestille sig at kunne leve med.

Kulturmødet mellem Vesten og den islamiske verden?

Udover livet på flåden generelt er bogens fokus ovennævnte problemer med nordafrikanske piratstater. Bogens påstand er, at "historien om konfrontationen med den islamiske verden i 1700-tallet spejler vores egen tids møde mellem Vesten og den islamiske verden, som i en menneskealder har været et vigtigt tema i dansk politik."

Mange af bogseriens øvrige bind behandler historiske begivenheder, som i den grad påvirker, hvordan vores kultur og samfund er indrettet i dag. Det gælder både reformationen 1536 og frigørelsen af pornografien i 1969. Det gælder grundlovens indførelse i 1849 og Septemberforliget i 1899, der indførte de spilleregler på arbejdsmarkedet for overenskomst, forhandling og konflikt, som stadig gælder. Men at lave den slags kobling til nutiden virker i dette tilfælde problematisk.

Transaktionen, hvor menneskelig lidelse opvejes mod pengebeløb, er set mange gange før og vil ske mange gange igen. I virkeligheden er det den centrale parallel til nutiden og burde i højere grad have været udtrykt fra begyndelsen

Seerup nævner, hvordan man i kølvandet (hø, hø) på den 11. september især fra amerikansk side så den historiske konfrontation med de nordafrikanske pirater som et forvarsel om langt senere tiders krige. Blandt andet på grund af det faktum, at en af USA's første oversøiske krige var mod Tripoli i årene 1801-1805.

Men lige netop den vinkel har mig bekendt ikke været nærværende i Danmark, og det er netop det faktum, at forholdet til de nordafrikanske stater i 1700-tallet er en for mange forholdsvis ukendt del af danmarkshistorien, der gør bogens tema nyt og spændende.

Vi bliver fortalt, hvordan der jævnligt var indsamlinger i kirkerne til løskøb af tilfangetagne søfolk, og at den arabiske verden var både frygtet og fascinerende for hoffet, der havde tyrkerhoveder af papmaché som skydeskiver i forbindelse med karusselridning. Men spørgsmålet er naturligvis, hvor gennemtrængende denne bevidsthed om den arabiske verden var? Var den mere eller mindre fremtrædende end andre fjendebilleder i en tid, hvor mennesket var udsat for farer fra mange sider?

Parallellen til nutiden

Et sted, hvor man dog godt kan sige, at nutiden afspejler fortiden, er i det faktum, at søværnet stadig patruljerer for at beskytte danske handelsskibe ved Afrikas Horn, og at der på den måde ikke er noget nyt under solen. Med forfatterens ord var udvekslingen af kister med guld for frigivelsen af fanger i Safi 1753 ikke anderledes, end når en rockerbande, mellemøstlige terrorister eller somaliske pirater udfører samme aktion i en senere tid i andre lande. Princippet er det samme, og transaktionen, hvor menneskelig lidelse opvejes mod pengebeløb, er set mange gange før og vil ske mange gange igen.

I virkeligheden er det den centrale parallel til nutiden og burde i højere grad have været udtrykt fra begyndelsen. For selvom pirateri og gidseltagninger med jævne mellemrum er på dagordenen i den danske debat, er det næppe de emner, de fleste vil opfatte som den vigtigste problemstilling i ”vores egen tids møde mellem Vesten og den islamiske verden, som i en menneskealder har været et vigtigt tema i dansk politik”. Her vil associationerne nok i højere grad gå i retning af ideologiske konflikter, integrationsproblemer og radikale udgaver af islam.

På den måde lover bogen på dette ene punkt noget andet, end man egentlig får, men det betyder ikke, at det, man får, er dårligt. Nogle gange er det som historisk interesseret nok bare at få en god og spændende fortælling og komme med på eventyr i en fortid, hvor man levede livet med den pludselige død som et meget mere nærværende bekendtskab. Måske kan bogen endda skabe forestillinger om livet på Danmarks daværende største arbejdsplads, næste gang man bevæger sig en tur mod Operahuset eller til Reffen for at få en gang *street food*.

En sidste bemærkning kunne være, at man kunne have været grundigere med korrekturlæsningen af årstal, hvor afrejsen 1752 flere steder bliver til 1753. Det gør en lidt forvirret, når man prøver at følge med i en rejse, der begynder i foråret 1752 med overvintring sydpå inden løskøbelsen af fangerne i juni 1753.

- RASMUS FRIIS EFFERSØE
- SENESTE ARTIKLER

Rasmus Effersøe er stud.mag. i historie, og særligt Danmarks og Nordens historie har hans interesse. Han har siden 2016 været ansat på Kronborg Slot, hvor han har været vært, guide og arbejdet med udvikling af slottets formidling. Han har også været ansat som vært og omviser på Mosede Fort – Danmark 1914-18.

For Rasmus Effersøe er behovet for forståelse af fortiden et grundvilkår. Uden et historisk perspektiv på tingene, føles nutiden ikke lige så interessant. Det gælder, hvad enten det handler om fæstninger, folkestyre eller fodbold.

Vil du støtte Rasmus skrivearbejde, er du naturligvis velkommen til at sende en mønt på mobilepay. 25396385